

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Тези доповідей

**матеріали V науково-практичної конференції
«Економічний розвиток і спадщина
Семена Кузнеця»**

26–27 листопада 2020 р.

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

УДК 330.34(063)
Е45

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Харківського національного університету імені Сергія Кузнеця
(протокол № 5 від 26 жовтня 2020 року)*

Е45 **Економічний** розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали V науково-практичної конференції / тези доповідей, 26–27 листопада 2020 р. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 410 с.

ISBN 978-966-992-260-1

У збірнику наведено матеріали V науково-практичної конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця». Представлено теоретичні та практичні результати наукових досліджень і розробок вчених щодо проблем економічного розвитку, циклічної динаміки соціально-економічних процесів, модернізації системи освіти, соціального розвитку суспільства, використання сучасних інформаційних технологій в управлінні системами, моделювання бізнес-процесів.

Матеріали публікуються в авторській редакції.

*За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей
відповідальність несе автор.*

УДК 330.34(063)

ISBN 978-966-992-260-1

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2020
© Видавничий дім «Гельветика», 2020

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ І ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

В зв'язку з посиленням міжнародного співробітництва, зростанням поліетнічності і полікультурності світу на перший план в сучасному суспільстві та освіті виходить взаєморозуміння між людьми, представниками різних культур. Стає необхідним виховання молоді в дусі взаєморозуміння, поваги інших народів.

Як підкреслює, Д.І. Латишіна, терпимість стає однією з найактуальніших завдань громадянського виховання.

У відповідь на дане громадське замовлення багато середніх і вищих навчальних закладів по всьому світу створили програми і курси, спрямовані на придбання міжкультурних навичок і компетенцій. Міжкультурна компетенція привертає загальну увагу, оскільки існує глобальна вимога до випускників вузів бути "Громадянами світу" і "міжкультурно компетентними".

Поняття "міжкультурний" не є новим для освіти. Багато важливіші проблеми, що стоять біля витоків міжкультурної комунікації, розглядалися такими відомими вченими і мислителями, як Арістотель, Платон, Цицерон, Вольтер, І. Кант, Г. Гегель, В. Гумбольдт, Ф. Шлейєрмахер та іншими. Попередниками міжкультурної комунікації можна назвати такі науки як герменевтика, семіотика, екзистенціалізм, персоналізм, діалогізм [4]. Ще в 17-му ст. Я.А. Коменський висунув ідею педагогічного універсалізму або переконання, що безліч перспектив необхідно для отримання знань, тож це сприяє взаємному розумінню людей різного походження.

Міжкультурна проблематика охоплює багато аспектів людського життя, саме тому взаємозв'язок культури, мови і комунікації привернув увагу різних дисциплін – філософії, культурології, педагогіки, психології та ін. Дослідження, проведені в рамках даних дисциплін, стали передумовами розвитку міжкультурної сфери і міжкультурної комунікації.

Батьківщиною міжкультурної комунікації вважаються США і американська наукова школа антропологів. Після другої світової війни американська економіка переживала підйом, що призвело до численних торгових, політичних і культурних контактів з представниками інших культур. Дуже часто при цьому виникали конфлікти. Подібна ситуація змусила американський уряд створити Інститут дружби за кордоном, який очолив лінгвіст Едвард Холл. В Інституті працювало безліч іноземців, що дозволило Холлу на практиці спостерігати відмінності між представниками різних культур. поступово подібні емпіричні знання були включені в навчальні програми [1; 2].

Сам термін "міжкультурна комунікація" з'явився в рамках наукової школи культурантропологів

в 1954 році, коли була опублікована книга Е. Холла і Д. Трагера "Culture as communication" ("Культура як комунікація"). Е. Холл як антрополог розглядає культуру саме з озиції американської антропологічної школи. Практично будь-яка подія може вважатися комунікацією. Так і культура з антропологічної точки зору розглядається як комунікація.

Поняття "міжкультурна комунікація" було більш ґрунтовно розвинене в книзі Е. Холла "The silent language" ("Німа мова"), що була видана у 1959 р, в якій була сформульована важлива ідея про існування загальних засад для всіх культур, а це робить можливим вивчення чужої культури [2–4]. Ідеї Е. Холла мали величезне значення для подальших досліджень в області міжкультурної комунікації та набули широкого визнання [3].

Становлення міжкультурної комунікації в Європі відбулося дещо пізніше, ніж в США – на межі 1970-1980-х рр. Це було пов'язано з інтеграційними процесами, які призвели до створення Євросоюзу, а отже, до активного росту торговельних, туристичних та економічних потоків. Міжкультурна комунікація отримала значний розвиток завдяки дослідженням в крос-культурної психології [2; 3].

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що співвідношення мови і культури в 1970-і рр. сприймається як щось мало визначене, і багато дослідників, як американських, так і європейських, роблять дуже обережні заяви про їх взаємозв'язок.

Ще один всесвітньо відомий вчений, який заслуговує на згадку в контексті міжкультурної комунікації, – нідерландський соціальний психолог Герт Гофстеде, який опублікував в 1980 році книгу "Наслідки культури", яка стала класичною і повсюдно цитованою [6]. Між 1967 та 1973 р. Гофстеде провів масштабне дослідження в рамках міжнародної американської корпорації ІВМ, що працює в 64 країнах.

Оскільки розгляд міжкультурної комунікації неминуче зачіпає мову, представляється необхідним розглянути міжкультурну сферу в контексті вивчення і викладання іноземних мов.

Людська комунікація є перш за все мовною комунікацією, а мова є базовим кодом будь-якої комунікації. Вчений, якого особливо слід згадати в цьому контексті – Вільгельм фон Гумбольдт – один з найбільш впливових і відомих вчених в області мовознавства і лінгвістики, який висунув багато ідей, що лежать в основі міжкультурних досліджень: про взаємозв'язок мови і мислення, суспільства та людства про національно-культурні специфіки мов, про роль мови в формуванні національного характеру, про взаємовідносини особистості і суспільства в створенні мови [1].

Особливої згадки в контексті історії міжкультурної освіти і міжкультурної комунікації заслуговує теорія або гіпотеза лінгвістичної відносності американських лінгвістів-антропологів Едварда Сепіра і Бенджаміна Лі Уорфа, яка стверджує, що мислення і свідомість людей визначаються мовою, якою вони говорять. Гіпотеза Е. Сепіра і Б. Уорфа вперше експліцитно виражає положення про зв'язок мови і культури, стверджуючи, що люди, що говорять на різних мовах, по-різному дивляться на світ, тобто їх мислення лінгвістично детерміновано [1–3].

Багато сучасних дослідників говорять про рівнозначний зв'язок мови та культури. Першим звернув увагу на динамічне співвідношення мови і культури Д. Хаймс (D. Hymes) [5].

У 1970-х рр. D. Hymes ввів поняття комунікативної компетенції, стверджуючи що для вивчення мови важлива не тільки граматична компетенція, але і здатність правильно користуватися мовою, приділяючи увагу соціокультурної компетенції серед носіїв мови. Ця ідея була підхоплена Van Ek (1986), який застосував її до вивчення іноземної мови і перетворив її в фундаментальне поняття в розвитку комунікативного підходу.

Van Ek також запропонував, що викладання іноземної мови зачіпає не тільки формування комунікативних навичок, а й особистісне і соціальний розвиток учня як індивіда. Таким чином він створив модель, що складається з шести компетенцій: лінгвістична, соціолінгвістична, дискурсивна, стратегічна, соціокультурна, соціальна.

Модель носія мови імпліцитна в лінгвістичній і соціолінгвістичній компетенції, а ідея того, що мова на занятті повинна бути представлена в максимально автентичній формі, стала одним з принципів комунікативного підходу. Залежність від носія мови стала однією з причин, по якій багато авторів стали критикувати комунікативну компетенцію.

Говорячи про міжкультурну комунікацію в Європі 1980-х рр. не можна не згадати британського дослідника Майкла Байрама (Michael Byram). З його ім'ям пов'язаний початок справжньої міжкультурної педагогіки в Великобританії. Він став першим дослідником, який спробував теоретично обґрунтувати положення міжкультурної комунікації і створити справжню академічну дисципліну.

Це основна робота в культурній педагогіці, тому що в ній експліцитно виражається зв'язок мови і культури, висувається необхідність спільного викладання

мови і культури і пропонується відповідна модель навчання.

Проаналізувавши історію розвитку міжкультурного підходу, ми виділили наступні етапи:

1. 17-ст. – Ідея педагогічного універсалізму (Я. А. Коменський).

2. 18-ст. – Взаємозв'язок мови і мислення, національно-культурна специфіка мов, різні картини світу у представників різних культур (В. фон Гумбольдт).

3. 1930-і рр. – Гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа.

4. 1950-і рр. – Соціальний характер мови, мова як частина культури (К. Леві-Стросс).

5. 1950-і рр. – Термін “міжкультурна комунікація” (Е. Холл).

6. 1960-і рр. – Лінгвістична компетенція (Н. Хомського).

7. 1970-і рр. – Комунікативна компетенція (Д. Хаймс).

8. 1980-і рр. – Соціокультурна компетенція (Ван Ек).

9. 1990-і рр. – Міжкультурна комунікативна компетенція (М. Байрам).

Отже, як показав аналіз, в 20-ст. відбулися швидкі і значні зміни в сприйнятті культури, мови і комунікації. Міжкультурна комунікація поширилася практично по всьому світу з 1990-х рр., що пов'язане з поширенням англійської мови. Зараз ведеться багато наукових досліджень на цю тему, ведеться безліч міжнародних проектів.

Список літератури

[1] Т. Н. Белая, *Теория и практика межкультурной коммуникации : учебное пособие*. М. : ФОРУМ, 2011.

[2] Т. Г. Грушевицкая и др., *Основы межкультурной коммуникации : учебник для вузов*. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003.

[3] Л. В. Куликова, *Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме : монография*. Красноярск, 2006.

[4] О. А. Леонтович, *Россия и США: введение в межкультурную коммуникацию : учеб. пособие*. – Волгоград : Перемена, 2003.

[5] П. В. Сысоев, *Культурное самоопределение личности в контексте диалога культур : монография*. Тамбов, 2001.

[6] H. Spencer-Oatey, P. Franklin, *Intercultural interaction: A multidisciplinary approach to intercultural communication*. Houndsmills, 2009.